

การรักษาความลับของผู้ป่วยกับประเด็นการใช้สื่อสังคมออนไลน์

ฉวีรัตน์ ชื่นชมกุล พย.ม.

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

Patient Confidentiality and Issues in using Social Media

Chunchomgul C

Faculty of Nursing , Burapha University, Mueang Chonburi, Chonburi, 20131

(E-mail: Chawirat07@gmail.com)

บทนำ

ปัจจุบันบุคคลในสังคมใช้การสื่อสารระหว่างกันผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ อย่างแพร่หลาย ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์สามารถเข้าถึงข้อมูลและเผยแพร่ข้อมูลผ่านไปสู่กลุ่มบุคคลอื่นๆ ในวงกว้างได้ง่ายและรวดเร็ว ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั้งในขณะปฏิบัติงานตามบทบาทของการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพ และชีวิตส่วนตัว การแบ่งแยกระหว่างเรื่องส่วนตัวและการทำงานเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก หากผู้ประกอบวิชาชีพขาดความระมัดระวังในการใช้สื่อสังคมออนไลน์และความตระหนักในความเป็นส่วนตัวและความลับของผู้ป่วย เป็นเหตุให้ผู้ประกอบวิชาชีพมีโอกาสกระทำการละเมิดความเป็นส่วนตัวและความลับของผู้ป่วยจากการเปิดเผยข้อมูลสุขภาพได้ อันเป็นการกระทำผิดหลักจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ และบทบัญญัติแห่งกฎหมาย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ได้ตระหนักถึงการรักษาความลับของผู้ป่วยในขณะที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ การนำหลักจริยธรรม บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความลับของผู้ป่วย และแนวทางในการรักษาความลับของผู้ป่วยกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์มาปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์กับการใช้สื่อสังคมออนไลน์

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ได้นำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ประโยชน์ในระบบบริการสุขภาพในหลายด้าน เช่น การศึกษา การวิจัย การให้ความรู้และการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชน รวมถึงการสื่อสารส่งต่อข้อมูลด้านสุขภาพของผู้ป่วย เช่น ภาพถ่ายบาดแผล ภาพถ่ายเอกซเรย์ ภาพถ่ายผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการให้กับทีมวิชาชีพที่ร่วมดูแลผู้ป่วยผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อช่วยให้การบริหารจัดการในการดูแลรักษาพยาบาลเป็นไปอย่างรวดเร็ว เที่ยงตรง แม่นยำ ลดการทำงาน ที่ซ้ำซ้อนในการดูแลรักษาผู้ป่วย¹ ซึ่งในการบันทึกภาพถ่ายหรือวิดีโอั้น ส่วนหนึ่งผู้ประกอบวิชาชีพจะเป็นผู้บันทึกและใช้สมาร์ตโฟนส่วนตัวในการบันทึกภาพถ่ายหรือวิดีโอั้นเพื่อนำข้อมูลนั้นส่งต่อกับผู้ประกอบวิชาชีพในทีมที่ให้การดูแลผู้ป่วยผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ หากพิจารณาตามมุมมองของผู้ป่วยตามสิทธิของความเป็นส่วนตัว ผู้ป่วยบางส่วนรู้สึกไม่พึงพอใจที่มีการถ่ายภาพด้วยสมาร์ตโฟนส่วนตัวของผู้ประกอบวิชาชีพ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าผู้ป่วยได้ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของข้อมูลด้านสุขภาพของตนที่ถือว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่พึงจะได้รับรักษาไว้เป็นความลับ แม้ว่าการถ่ายภาพทางการแพทย์นั้นจะกระทำเพื่อประโยชน์ในด้านการรักษา และการนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาทางการแพทย์ก็ตาม² นอกจากนี้ผู้ประกอบวิชาชีพมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในขณะส่วนตัวเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม จึงทำให้การแบ่งแยกระหว่างเรื่องส่วนตัวและการทำงานเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก การใช้สื่อสังคมออนไลน์โดยปราศจากความระมัดระวัง และขาดความตระหนักในความเป็นส่วนตัว

และความลับของผู้ป่วย จึงเป็นเหตุให้ผู้ประกอบวิชาชีพมีโอกาสกระทำการละเมิดความเป็นส่วนตัวและความลับของผู้ป่วยจากการเปิดเผยข้อมูลสุขภาพ

ในระยะเวลาที่ผ่านมาในสังคมไทยได้มีกระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์หรือบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลที่ไม่เหมาะสมที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพในการละเมิดสิทธิผู้ป่วยและการเปิดเผยข้อมูลสุขภาพที่ถือว่าเป็นความลับของผู้ป่วย ดังนี้ ชาวเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2556 กรณีพยาบาลวิชาชีพโพสต์ภาพถ่ายของตนขณะปฏิบัติงานโดย ชู 2 นิ้ว แต่ด้านหลังเป็นนายตำรวจที่เสียชีวิตจากเหตุระเบิดที่จังหวัดนราธิวาส ผ่านทางเฟสบุ๊คส่วนตัว³ ชาวเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2558 กรณีพยาบาลวิชาชีพโพสต์ข้อความเกี่ยวกับผู้ป่วยติดเชื้อเอชไอวีผ่านทางเฟสบุ๊คส่วนตัว⁴ ชาวเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2558 กรณีแพทย์โพสตรูปภาพที่ถ่ายเซลฟี่ขณะอยู่ในห้องผ่าตัด ระบุว่าตนกำลังผ่าตัดสมองให้กับเด็กอายุ 4 ปี ด้านหลังเป็นเจ้าหน้าที่กำลังให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยบนเตียงผ่าตัด⁵ ชาวเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2559 กรณีผู้ใช้เว็บพันทิปโดยระบุว่าตนเป็นเจ้าของที่ของโรงพยาบาล ได้ตั้งกระทู้ถามความคิดเห็นจากสมาชิกว่าตนควรจะบอกเพื่อนเรื่องผลเลือดเอชไอวีของเทรนเนอร์ที่ฟิตเนสแก่เพื่อนหรือไม่⁶ จากกรณีข่าวที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำมาสู่การประพฤติดิจจรยาบรรณวิชาชีพ การเปิดเผยความลับของผู้ป่วย และการกระทำผิดต่อกฎหมายได้

การรักษาความลับของผู้ป่วย

การรักษาความลับ เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์และผู้ป่วยที่ต้องถือเป็นพันธสัญญาด้วยความซื่อสัตย์อย่างเคร่งครัดในฐานะผู้ให้การรักษาที่จะรักษาข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลสุขภาพของผู้ป่วยมิให้ข้อมูลนั้นเผยแพร่ให้กับบุคคลที่สามได้รับทราบเว้นแต่จะได้รับคามยินยอมจากผู้ป่วยอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร หรือมีกฎหมายกำหนดให้เปิดเผยข้อมูลได้ การที่ผู้ประกอบวิชาชีพรักษาข้อมูลส่วนตัวของผู้ป่วยไว้เป็นความลับย่อมทำให้ผู้ป่วยเกิดความเชื่อมั่นว่าข้อมูลที่เป็นความลับส่วนตัวของตนเองนั้นได้รับการปกปิดจากผู้ประกอบวิชาชีพด้วยความเคารพในเอกสิทธิ์ และความเป็นส่วนตัว ของผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลอื่น ๆ รวมถึงความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบวิชาชีพทำให้เกิดประโยชน์ต่อการรักษาพยาบาล

ข้อมูลทางด้านสุขภาพของผู้ป่วยประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับการวินิจฉัยหรือการรักษา ข้อมูลที่สามารถระบุถึงตัวผู้ป่วยทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีการบันทึกไว้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ ภาพถ่าย วิดีโอ เสียง หรือภาพอื่นๆ ของผู้ป่วยที่ได้บันทึกไว้ ถือว่าเป็นข้อมูลความลับของผู้ป่วย⁷ ตามหลักสิทธิมนุษยชนผู้ป่วยมีสิทธิในความเป็นส่วนตัว (right to privacy) ทั้งทางด้านร่างกาย ข้อมูลส่วนบุคคล และการตัดสินใจเลือกปฏิบัติหรือกระทำสิ่งใดด้วยตนเอง⁸ การดูแลผู้ป่วยในแต่ละรายที่มีผู้ให้การดูแลรักษาอาจจำเป็นต้องล่วงล้ำความเป็นส่วนตัวของผู้ป่วย จึงมีโอกาสในการละเมิดความเป็นส่วนตัว และการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับของผู้ป่วยได้ โดยเฉพาะการสื่อสารส่งต่อข้อมูลของผู้ป่วยให้ภายในทีมได้รับทราบข้อมูลร่วมกัน เพื่อนำมาวางแผนให้การรักษาแก่ผู้ป่วยได้ถูกต้องเหมาะสมกับการและการเจ็บป่วย

การรักษาความลับของผู้ป่วยถือเป็นศีลธรรมจรรยาข้อหนึ่ง ที่ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ พึงยึดถือนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด นับตั้งแต่ ฮิปโปเครติส “บิดาแห่งการแพทย์” ได้กำหนดคำปฏิญาณตนแก่แพทย์ที่สำเร็จการศึกษาให้ยึดถือเป็นเกณฑ์ความประพฤติและพึงนำไปปฏิบัติ ต่อมาแพทยสมาคมโลกได้นำมาประกาศเป็น “ปฏิญาณสากลว่าด้วยจรรยาแพทย์” และบัญญัติเป็นหลักจริยธรรมแห่งวิชาชีพ รวมถึงวิชาชีพทางการแพทย์ในประเทศไทยด้วย นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางสังคมที่ซับซ้อนขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาด้านกฎหมายเพื่อให้รัฐได้คุ้มครองประชาชน ซึ่งในการประกอบวิชาชีพทางการแพทย์เป็นงานที่ผู้ประกอบวิชาชีพต้องมีศีลธรรมจรรยา ยึดถือและปฏิบัติตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ อีกทั้งต้องใช้ความรู้เฉพาะที่ผู้อื่นไม่อาจจะรู้ได้ทั้งหมด ดังนั้นการประกอบวิชาชีพจึงต้องมีกฎหมายควบคุมพิเศษ⁹ เพื่อควบคุมการประกอบวิชาชีพและให้การคุ้มครองประชาชน

หลักจริยธรรม และบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความลับของผู้ป่วย

การเปิดเผยความลับของผู้ป่วยถือว่าการกระทำผิดต่อหลักจริยธรรม และบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่ จะใช้หลักจริยธรรมสากล และบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการพิจารณา ดังนี้

หลักจริยธรรมสากล¹⁰

1. การเคารพในเอกสิทธิ์ของบุคคล (Autonomy) บุคคลมีสิทธิในการเลือกหรือตัดสินใจอย่างอิสระ ผู้ป่วยมีสิทธิในการตัดสินใจว่าจะอนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลสุขภาพของตนเองหรือไม่ จึงเป็นการไม่ควรถ้าผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ จะเปิดเผยความลับของผู้ป่วย โดยปราศจากความยินยอมของผู้ป่วย

2. การทำประโยชน์ (Beneficence หรือ do good) การกระทำสิ่งใดต่อผู้ป่วยของผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องคำนึงว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ต่อผู้ป่วยเสมอ การเปิดเผยความลับของผู้ป่วยจึงควรพิจารณาประโยชน์ที่มีต่อผู้ป่วยเป็นสิ่งสำคัญ

3. การไม่ทำอันตราย (Non-maleficence หรือ do no harm) ผู้ประกอบวิชาชีพพึงยึดถือว่าสิ่งใดที่จะปฏิบัติต่อผู้ป่วยจะต้องไม่ทำให้ผู้ป่วยเป็นอันตราย หรือเกิดผลเสียต่อผู้ป่วย

บทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 32 ได้รับรองสิทธิของบุคคลที่จะได้รับความคุ้มครองมิให้มีการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้ ซึ่งจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็น และเพื่อประโยชน์สาธารณะ¹¹ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและหลักสิทธิมนุษยชน ทำให้สภาวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ และคณะกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลปะได้ประกาศสิทธิผู้ป่วยขึ้น โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการรักษาความลับของผู้ป่วยไว้ในข้อ 6 ว่า “ผู้ป่วยมีสิทธิได้รับการปกปิดข้อมูลของตนเอง เว้นแต่ผู้ป่วยจะให้ความยินยอมหรือเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ เพื่อประโยชน์โดยตรงของผู้ป่วยหรือตามกฎหมาย”¹²

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 323

“ผู้ใดล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่นโดยเหตุที่เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ โดยเหตุที่ประกอบอาชีพเป็นแพทย์ เภสัชกร คนจำหน่ายยานางผดุงครรภ์ ผู้พยาบาล นักบวช หมอความ ทนายความ หรือผู้สอบบัญชี หรือโดยเหตุที่เป็นผู้ช่วยในการประกอบอาชีพนั้นแล้วเปิดเผยความลับนั้นในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้รับการศึกษาอบรมในอาชีพดังกล่าวในวรรคแรกเปิดเผยความลับของผู้อื่น อันตนได้ล่วงรู้หรือได้มาในการศึกษาอบรมนั้นในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน”¹³

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 7

มาตรา 7 “ข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคล เป็นความลับส่วนบุคคล ผู้ใดจะนำไปเปิดเผยในประการที่น่าจะทำให้บุคคลนั้นเสียหายไม่ได้ เว้นแต่การเปิดเผยนั้นเป็นไปตามความประสงค์ของบุคคลนั้นโดยตรง หรือมีกฎหมายเฉพาะบัญญัติให้ต้องเปิดเผย แต่ไม่ว่ากรณีใดๆ ผู้ใดจะอาศัยอำนาจหรือสิทธิตามกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการหรือกฎหมายอื่นเพื่อขอเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลด้านสุขภาพของบุคคลที่ไม่ใช่ของตนไม่ได้”¹⁴

มาตรา 49 “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 7 หรือมาตรา 9 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”¹⁴

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560

มาตรา 16 “ผู้ใดนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ที่ประชาชนทั่วไปอาจเข้าถึงได้ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ปรากฏเป็นภาพของผู้อื่น และภาพนั้นเป็นภาพที่เกิดจากการสร้างขึ้น ตัดต่อ เติม หรือดัดแปลงด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์หรือวิธีการอื่นใด โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียหาย ได้รับความอับอาย หรือได้รับความอับอาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท

ถ้าการกระทำตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำต่อภาพของผู้ตาย และ การกระทำนั้นน่าจะทำให้บิดามารดา คู่สมรส หรือบุตรของผู้ตายเสียหาย ได้รับความอับอาย ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง หรือได้รับความอับอายผู้กระทำต้องระวางโทษดั่งที่บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่ง

ถ้าการกระทำตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง เป็นการนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์โดยสุจริตอันเป็นการติชมด้วยความเป็นธรรม ซึ่งบุคคลหรือ สิ่งใดอันเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำ ผู้กระทำไม่มีความผิด

ความผิดตามวรรคหนึ่งและวรรคสองเป็นความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายในความผิดตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองตายเสียก่อนร้องทุกข์ ให้บิดา มารดา คู่สมรสหรือบุตรของผู้เสียหายร้องทุกข์ได้ และให้ถือว่า เป็นผู้เสียหาย”¹⁵

กฎหมายวิชาชีพ

พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2549 หมวด 4 การประกอบวิชาชีพเวชกรรม

“ข้อ 27 ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมต้องไม่เปิดเผยความลับของผู้ป่วย หรือผู้ป่วยที่เสียชีวิตแล้ว ซึ่งตนทราบมาเนื่องจากการประกอบวิชาชีพ เว้นแต่ได้รับความยินยอมโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเมื่อต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามหน้าที่”¹⁶

พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528 และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540 ข้อบังคับสภาการพยาบาล ว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2550 หมวด 2

การประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์

ข้อ 15 “ผู้ประกอบวิชาชีพ ต้องไม่เปิดเผยความลับของผู้ป่วย หรือผู้ใช้บริการซึ่งตนทราบมาเนื่องจากการประกอบวิชาชีพ เว้นแต่ด้วยความยินยอมของผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการ หรือเมื่อต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามหน้าที่”¹⁷

นอกจากนี้ผู้ประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม ทันตกรรม กายภาพบำบัด เทคนิคการแพทย์ การแพทย์แผนไทย และการแพทย์แผนไทยประยุกต์ จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวิชาชีพสาขานั้นๆ และมีสภาวิชาชีพทำหน้าที่ควบคุมการประกอบวิชาชีพให้ถูกต้องตามหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ

การพิจารณาความเหมาะสมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์

การพิจารณาความเหมาะสมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ว่าเป็นการกระทำที่ผิดหลักจริยธรรมและ บทบัญญัติแห่งกฎหมายอย่างไร ในที่นี้จะยกตัวอย่างการพิจารณาประเด็น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ ดังนี้

กรณีตัวอย่าง

ทีมแพทย์และพยาบาลในท้องผ่าตัดโรงพยาบาลแห่งหนึ่งได้ทำการผ่าตัดให้กับผู้ป่วยหนักรายหนึ่งที่ประสบอุบัติเหตุ ซึ่งทีมผ่าตัดได้ทำการผ่าตัดเป็นเวลา 7 ชั่วโมง จึงสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยให้ปลอดภัยได้ ทีมผ่าตัดต้องการเก็บความทรงจำนี้ จึงได้ถ่ายภาพเซลฟี่ขณะทำการผ่าตัด และมีหลายๆ ภาพที่มีการถ่ายภาพเซลฟี่ขณะที่แพทย์ทำการผ่าตัดให้กับผู้ป่วยที่นอนหมดสติ นอกจากนี้ทีมผ่าตัดต้องการแสดงให้แพทย์และพยาบาลในโรงพยาบาลได้เห็นภาพเหตุการณ์ของการทำงานเป็นทีมจนสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยได้ จึงได้มีการโพสต์ภาพถ่ายนี้ในกลุ่มสังคมออนไลน์ที่เป็นกลุ่มปิดที่มีสมาชิกเฉพาะแพทย์และพยาบาลเท่านั้น ในเวลาต่อมาพบว่า ภาพถ่ายนี้ได้มีการแชร์ผ่านทางสังคมออนไลน์จนได้รับกระแสวิจารณ์จากสังคมว่า เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นวิชาชีพ

ประเด็นในการพิจารณา

1. การถ่ายภาพเซลฟี่ขณะทำการผ่าตัดให้ผู้ป่วยนอนหมดสติถือว่าเป็นความผิดหรือไม่
2. การโพสต์ภาพถ่ายนั้นในสื่อสังคมออนไลน์เป็นการกระทำผิดหรือไม่

หลักการในการพิจารณา

1. พิจารณาตามหลักจริยธรรมทางการแพทย์ ในการประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ ผู้ประกอบวิชาชีพจะทำการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยเป็นสิ่งสำคัญ แต่หากมีการกระทำใดที่เป็นอันตรายต่อผู้ป่วย จะต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นมีความเสี่ยงมากเพียงใดเมื่อเทียบกับประโยชน์ที่ผู้ป่วยจะได้รับ หากการกระทำนั้นมีความเสี่ยงมากกว่าประโยชน์ต่อผู้ป่วยถือว่าเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบวิชาชีพไม่ควรประพฤติหรือปฏิบัติต่อผู้ป่วย ตามหลักจริยธรรมของการไม่ทำอันตรายต่อผู้ป่วย (Non-maleficence) การถ่ายภาพเซลฟี่ของทีมแพทย์และพยาบาลในระหว่างการผ่าตัดนั้น หากเป็นการถ่ายภาพในระหว่างพัก หรือระหว่างรอให้ผู้ประกอบวิชาชีพท่านอื่นได้ให้การดูแลผู้ป่วย ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ได้ทำให้เกิดความเสี่ยงใดๆ ต่อผู้ป่วย ย่อมไม่เป็นการกระทำที่ผิดตามหลักจริยธรรมของการไม่ทำอันตรายต่อผู้ป่วย แต่หากการถ่ายภาพนั้นเป็นการถ่ายภาพในขณะที่ผู้ประกอบวิชาชีพต้องปฏิบัติตามหน้าที่ เช่น การผ่าตัดให้ผู้ป่วย หรือดูแลผู้ป่วยในระหว่างการดมยาสลบ เช่นนี้ถือว่าผู้ประกอบวิชาชีพได้ละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ อาจทำให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายต่อผู้ป่วยได้ ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่เกิดประโยชน์ใดๆ ต่อผู้ป่วย จึงถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดต่อหลักจริยธรรมการทำประโยชน์ได้ จากกรณีตัวอย่างเป็นการถ่ายเซลฟี่ของผู้ประกอบวิชาชีพที่มีภาพของผู้ป่วยที่หมดสตินอนอยู่บนเตียงผ่าตัด หากพิจารณาจากสภาการแล้วผู้ป่วยไม่ได้อยู่ในภาวะที่จะสามารถรับรู้เรื่องราวใดๆ เช่นคนปกติได้ ถือว่าการปฏิบัติของผู้ประกอบวิชาชีพไม่ได้เคารพความเป็นบุคคล เป็นการกระทำที่ผิดหลักจริยธรรมในการเคารพเอกลักษณ์

2. พิจารณาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยทั่วไปการถ่ายภาพตนเองในสถานที่ใดโดยมีความประสงค์เพื่อเก็บภาพนั้นไว้เป็นการส่วนตัวถือว่าเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ ไม่เป็นการกระทำผิดกฎหมาย กรณีการถ่ายภาพนั้นถ่ายในสถานที่ที่ระบุห้ามถ่ายรูป เช่น ในโรงพยาบาล มีการติดป้ายว่าห้ามถ่ายรูป ถือว่าเป็นการกระทำผิดกฎระเบียบของโรงพยาบาล ดังนั้นการถ่ายภาพตนเองตามกฎหมายจึงสามารถกระทำได้ แต่หากภาพถ่ายนั้นเป็นการถ่ายภาพที่มีบุคคลอื่นซึ่งไม่ได้แสดงความยินยอมให้ถ่ายภาพถือว่าการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และตามหลักกฎหมายหากผู้ถ่ายภาพได้เก็บภาพนั้นไว้เป็นการส่วนตัว ไม่ได้สร้างความเสียหายแก่ผู้ใด ถือว่าไม่มีความผิดตามกฎหมาย

จากการที่ทีมผ่าตัดได้โพสต์ภาพถ่ายในสังคมออนไลน์ที่เป็นกลุ่มปิดนั้นถือว่าการทำผิดหรือไม่ หากพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา 32 กล่าวถึงบุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองมิให้นำข้อมูลส่วนบุคคลไปเปิดเผย อีกทั้งตามสิทธิของผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับการปกปิดข้อมูลของตนเอง เว้นแต่ผู้ป่วยจะเป็นผู้ยินยอมให้เปิดเผยได้ จากกรณีตัวอย่างผู้ประกอบการวิชาชีพทำการถ่ายภาพและโพสต์รูปภาพนั้นโดยผู้ป่วยไม่ได้ให้ความยินยอม แม้จะเป็นการโพสต์ในสังคมออนไลน์ในกลุ่มปิดก็ตาม จึงถือว่าการกระทำที่ละเมิดสิทธิของผู้ป่วย ซึ่งในการประกอบวิชาชีพทางการแพทย์มีหน้าที่คุ้มครองข้อมูลด้านสุขภาพของผู้ป่วย ซึ่งภาพถ่ายนี้เป็นภาพในขณะที่ได้รับการรักษาจากผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ จึงควรที่จะได้รับการคุ้มครองข้อมูลถือว่ามีความลับนั้นตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 อีกทั้งผู้ใดที่ล่วงรู้ความลับของผู้อื่นจากการประกอบวิชาชีพแล้วทำการเปิดเผยข้อมูลนั้นในการที่จะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ถือว่าเป็นการกระทำผิดต่อประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 323

หากพิจารณาเจตนาของผู้โพสต์รูปภาพในสังคมออนไลน์ที่เป็นกลุ่มปิดคือเพื่อต้องการแสดงให้ผู้ประกอบวิชาชีพอื่นที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลได้เห็นถึงความสำเร็จของทีมผ่าตัดที่ได้ร่วมกันทำการผ่าตัดจนสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยให้ปลอดภัยได้ ผู้โพสต์รูปไม่ได้มีเจตนาที่จะเผยแพร่ภาพของผู้ป่วยแต่อย่างใด ซึ่งผู้โพสต์ขาดความระมัดระวังในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ว่าข้อมูลต่างๆ ที่โพสต์ในกลุ่มนั้นมีบุคคลที่สามารถเห็นข้อมูลนั้นพร้อมกันหลายคน ซึ่งผู้ใช้งานในกลุ่มสามารถ capture และนำไปส่งต่อให้กับบุคคลอื่นที่นอกเหนือจากในกลุ่มปิดนี้ก็เป็นได้ หรืออาจเกิดกรณีบุคคลที่อยู่ในกลุ่มปิดนั้นทำสมาร์ตโฟนหล่นหาย ก็อาจทำให้ข้อมูลถูกเผยแพร่ไปก็เป็นได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ประกอบการวิชาชีพมีโอกาสที่จะกระทำความผิดฐานการเปิดเผยความลับของผู้ป่วยได้ หากการโพสต์ภาพนั้นทำให้ผู้ป่วยที่อยู่ในภาพเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่นถูกเกลียดชัง หรือได้รับความอับอาย ซึ่งพิจารณาจากมาตรฐานวิญญูชนทั่วไปว่ามีความรู้สึกละอาย ถูกดูหมิ่นผู้ป่วย ถูกเกลียดชัง หรือได้รับความอับอายเช่นเดียวกับผู้เสียหายย่อมสามารถดำเนินการฟ้องร้องได้หรือกรณีผู้ป่วยที่อยู่ในภาพได้เสียชีวิตก่อนร้องทุกข์ กฎหมายกำหนดให้บิดา มารดา คู่สมรสหรือบุตรของผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์เพื่อดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดได้ เป็นเหตุให้ผู้ประกอบวิชาชีพต้องรับผิดชอบตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ซึ่งความผิดตามมาตรา 16 มีความใกล้เคียงกับ

ความผิดฐานหมิ่นประมาทแต่ ความผิดฐานนี้กว้างกว่าความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 และมีโทษหนักกว่าการรับโทษฐานหมิ่นประมาท แม้เป็นความผิดที่ยอมความได้ แต่หากการกระทำนั้นผิดกฎหมายอื่นด้วย ผู้เสียหายก็สามารถฟ้องในความผิดฐานนั้นได้อีก

นอกจากนี้ผู้ประกอบการวิชาชีพยังต้องได้รับการพิจารณาการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับการเปิดเผยความลับของผู้ป่วยตามบทบัญญัติกฎหมายแห่งวิชาชีพอีกด้วย เช่น พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ หากพิจารณาว่าเป็นการกระทำผิดจริง ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ ได้แก่ ว่ากล่าวตักเตือน ภาคทัณฑ์ พักใช้ใบอนุญาต เพิกถอนใบอนุญาต

แนวทางในการรักษาความลับของผู้ป่วยกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์

องค์กรแห่งวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ทั้งในและต่างประเทศ ได้กำหนดแนวทางสำหรับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้ประกอบวิชาชีพ^{1,18-19} ซึ่งมีการกล่าวถึงแนวทางในการรักษาความลับของผู้ป่วยกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ไว้ดังนี้

1. เคารพและให้คุณค่าในความเป็นเอกสิทธิ์ ผู้ป่วยมีสิทธิและ

เสรีภาพในข้อมูลที่เป็นความลับของตนเองทั้งในขณะที่มีชีวิตอยู่ และภายหลังเสียชีวิต ผู้ประกอบวิชาชีพพึงเคารพในสิทธิความเป็นส่วนตัว และความลับของผู้ป่วยที่อยู่ในระหว่างให้การดูแลรักษา รวมถึงผู้ป่วยที่พ้นจากการดูแลรักษาไปแล้ว ทั้งในขณะที่ปฏิบัติงานและขณะใช้ชีวิตส่วนตัวของผู้ประกอบวิชาชีพ พึงงดการแชร์หรือโพสต์ข้อมูลของผู้ป่วยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่สามารถนำไปสู่การระบุถึงตัวผู้ป่วยได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากผู้ป่วยอย่างเป็นทางการอย่างเปิดเผย

2. การมุ่งประโยชน์ของผู้ป่วยเป็นสิ่งสำคัญ ผู้ประกอบวิชาชีพควรนำ

หลักการมุ่งประโยชน์มาปฏิบัติต่อผู้ป่วย การนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการปฏิบัติงานจะต้องเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้ป่วย และไม่เกิดผลเสียต่อผู้ป่วย เมื่อพบเห็นการกระทำที่เป็นการละเมิดความลับของผู้ป่วยที่อาจเกิดความเสียหายใดๆ แก่ผู้ป่วย ผู้ประกอบวิชาชีพพึงป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายต่อตัวผู้ป่วย

3. รักษาความเป็นวิชาชีพอยู่ตลอดเวลา การใช้สื่อสังคมออนไลน์

ผู้ประกอบการวิชาชีพควรพิจารณาแยกบัญชีผู้ใช้งาน หรือเนื้อหาที่เป็นเรื่องส่วนตัว กับเรื่องทางวิชาชีพออกจากกัน ใช้หลักการ “คิดก่อนโพสต์” การโพสต์ข้อมูลทางสื่อสังคมออนไลน์ ข้อมูลนั้นจะอยู่อย่างถาวร แม้ผู้ใช้งานจะลบสิ่งเคยโพสต์ไปแล้ว แต่ช่วงระยะเวลาที่ข้อมูลปรากฏผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ข้อมูลนั้นอาจมีผู้ใช้งานอื่นบันทึกหรือแชร์ข้อมูลนั้นภายในระยะเวลาอันสั้น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่เหมาะสมย่อมส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและความเป็นวิชาชีพ เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองผู้ป่วย องค์กร และวิชาชีพ

4. เคารพในจริยธรรมแห่งวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์

พึงรักษาความซื่อสัตย์ต่อพันธสัญญาในการรักษาความลับของผู้ป่วย ด้วยการปฏิบัติตามศีลธรรมจรรยาแห่งวิชาชีพ และปฏิบัติตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพตามข้อบังคับว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพ ตามที่สภาวิชาชีพแต่ละสาขาได้กำหนดไว้

5. ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความลับของผู้ป่วยอย่างเคร่งครัด ทั้งกฎหมายบ้านเมือง และกฎหมายวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์สาขานั้นๆ

6. เคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบและนโยบายขององค์กรเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์สมาร์ตโฟนหรืออุปกรณ์อื่นๆ รวมถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์ หากองค์กรหรือหน่วยงานพบว่าผู้ประกอบวิชาชีพกระทำผิดกฎระเบียบขององค์กรอาจถูกลงโทษทางวินัย หรือมีผลต่อหน้าที่การงานหรือสภาพการจ้างในองค์กรได้

สรุป

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ได้นำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ประโยชน์ในการดูแลรักษาผู้ป่วย แต่ในขณะเดียวกันสื่อสังคมออนไลน์ก็มีผลในทางลบได้เช่นกัน เพราะการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ทำให้ข้อมูลถูกส่งต่อได้อย่างรวดเร็วเป็นวงกว้าง และข้อมูลนั้นจะอยู่อย่างถาวร หากผู้ประกอบวิชาชีพมีพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่เหมาะสม ทั้งที่เจตนาหรือไม่เจตนา จะทำให้เกิดการละเมิดความเป็นส่วนตัว และความลับของผู้ป่วย เป็นการกระทำผิดต่อหลักจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ กฎหมายบ้านเมือง และกฎหมายวิชาชีพ ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ป่วย ผู้ประกอบวิชาชีพ องค์กรหรือหน่วยงานที่ปฏิบัติ และวิชาชีพ ดังนั้นผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์รวมถึงนักศึกษาสาขาทางการแพทย์พึงระมัดระวัง และไตร่ตรองให้ถ่วงถี่ก่อนใช้สื่อสังคมออนไลน์

References

1. Mckee R. Ethical issues in using social media for health and health care research. *Health Policy* 2013; 110: 298– 01.
2. Nair AG, Potdar NA, Dadia S, Aulakh S, Ali MJ, Shinde CV. Patient perceptions regarding the use of smart devices for medical photography: results of a patient-based survey. *Int Ophthalmol* 2018; doi: 10.1007/s10792-018-0878-2.
3. Thairath online. Yomrap Phit Longthot Phayaban Chae Phap Kap Yuea Fai Tai Nai Rongphayaban. Thairath. 2013 October 30. (cited 2018 May 3): Available from: <https://www.thairath.co.th/content/379545>
4. MGR online. Phu amnuaikan Rongphayaban Buri Ram Riak Tuean Phakthan Phayaban Sao Phot Dumin Phupuai Chaotua Phot Khothot Laeo. MGR 2015 April 18 (cited 2018 May 3): Available from: <https://mgronline.com/local/detail/958000044412>
5. Tvpool online. Chao Net Tang Chae Khunmo Khon Nueng Phot Khokhwam Thueng Thapani. Tvpool. 2015 May 20. (cited 2018 June 4): Available from: <https://www.tvpoolonline.com/content/49816>

6. Khasod. Chao Net Ueng Chaonathi Rongphayaban Tang Krathu Khon Prawat Khon Ruchak Choe Wa Pen Et Don Chuak Yap. Khasod. 2016 July 2. (cited 2018 June 4): Available from: https://www.khasod.co.th/view_newsonline.php?newsid=1467453067
7. British Medical Association. Social media, ethics and professionalism BMA guidance (internet). London: 2017; (cited 2018 April 25): Available from: <https://www.bma.org.uk/advice/employment/ethics/social-media-guidance-for-doctors>.
8. Allen AL. Privacy in health care. In: Reich WT, ed. *Encyclopedia of Bioethics*. New York, NY: Macmillan; 1995: 2064-73.
9. Sawaeng Boonchalermvipas. Kotmai Lae Khokhuan Rawang Khong Phu Prakop Wichachip Phaet Phayaban. 6th ed. Bangkok: Winyuchon; 2013.
10. Papanikitas A. *Medical ethics and sociology*. 2^{ed} ed. Edinburgh : Mosby Elsevier. 2013: 6-7.
11. ราชกิจจานุเบกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย [อินเทอร์เน็ต]. 2560. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ก.ค. 2561). เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 8. เข้าถึงได้จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>
12. The Medical Council of Thailand. Kham Prakat Sitthi Lae Kho Phueng Patibat Khong Phupuai [internet]. 2015. (cited 2018 July 25): Available from: http://www.tmc.or.th/detail_news.php?news_id=834
13. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499. [อินเทอร์เน็ต]. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ก.ค. 2561). 2560. เข้าถึงได้จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law4/%BB06/%BB06-20-9999-update.pdf>
14. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 . [อินเทอร์เน็ต]. 2550. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ก.ค. 2561). เข้าถึงได้จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%ca71/%ca71-20-9999-update.pdf>
15. ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560. [อินเทอร์เน็ต]. 2560. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ก.ค. 2561). เล่มที่ 134 ตอนที่ 10 ก หน้า 27. เข้าถึงได้จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/010/24.PDF>
16. แพทยสภา. พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ข้อบังคับแพทยสภา ว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2549. [อินเทอร์เน็ต]. 2549. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ก.ค. 2561). เข้าถึงได้จาก https://www.tmc.or.th/news_file/tmc-rule-2549.pdf

17. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528 และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540. พรบ. วิชาชีพการพยาบาล (ฉบับที่ 2). [อินเทอร์เน็ต]. 2540. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ก.ค. 2561). เข้าถึงได้จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%c730/%c730-20-2540-002.pdf>
18. “ประกาศคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ของผู้ปฏิบัติงานด้านสุขภาพ พ.ศ. 2559” (2561, 8 เมษายน) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนพิเศษ 88 ง หน้า 12.
19. American Medical Association. Opinion 9.124—Professionalism in the Use of Social Media (internet). Chicago: 201; (cited 2018 April 25): Available from: <https://www.ama-assn.org/delivering-care/professionalism-use-social-media>